

Р. В. Манн

кандидат економічних наук, доцент кафедри «Облік і аудит», докторант, Донецький інститут залізничного транспорту Української державної академії залізничного транспорту, Україна
mannruslan@rambler.ru

НАУКОВІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено проблемам діагностування рівня соціалізації регіонального управління. Розглянуто особливості та етапи діагностики. Визначено систему збалансованих показників оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні.

Ключові слова: соціалізація, регіональне управління, діагностування, показники оцінки процесів соціалізації в регіоні.

Р. В. Манн

кандидат экономических наук, доцент кафедры «Учет и аудит», докторант, Донецкий институт железнодорожного транспорта Украинской государственной академии железнодорожного транспорта, Украина

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ РЕГИОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА: ДИАГНОСТИКА ПРОЦЕССОВ СОЦИАЛИЗАЦИИ

Аннотация. Статья посвящена проблемам диагностирования уровня социализации регионального управления. Рассмотрены особенности и этапы диагностики. Определена система сбалансированных показателей оценки развития процессов социализации в регионе.

Ключевые слова: социализация, региональное управление, диагностирование, показатели оценки процессов социализации в регионе.

Ruslan Mann

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Dr. Sc. (Econ.) Degree Seeker, Donetsk Institute of Railway Transport of Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine

SCIENTIFIC BASIS OF REGIONAL MANAGEMENT: DIAGNOSIS OF SOCIALIZATION PROCESS

Abstract. *Introduction.* In modern Ukrainian conditions the role of social processes in economics increases together with the tendency to regionalization. In such situation it is important to use resources of economics socialization at regional level for creation of transparent and equal mechanisms of interaction between local population and authorities. *Purpose.* To analyze ongoing problems, to work out stages of diagnosis, indicators and advancement prospects of socialization processes in the region. *Results.* The author has defined 7 stages of diagnosis of the regional management socialization level, they are: analytical-methodic, organizational-methodic, evaluation-analytical, socialization management modelling, verification of diagnosis results, expert-project making stage. Each stage is shown in the study from theoretical and practical point of view. At evaluation-analytical stage the author proposes a system of balanced indicators aimed at creation a matrix «economic goals – social goals – ecological goals – regional institutional environment quality goals» and definition of region's positions in coordinates of economic concentration, social concentration, crisis, and steady development. Socialization indices are grouped at balanced indicators and the method of their integral evaluation is proposed. At stage of modelling the author has worked out a formula to indicate a level of integral socialization of regional management (ISRM). *Conclusion.* Diagnosis of regional socialization processes and comparison of its level among different regions of a country reasons a choice of certain transformation vector, formalizes regional systems modelling, and forms a whole structure of social, economic, ecological, institutional priorities of regional development.

Key words: socialization; regional management; diagnosis; performance evaluation processes of socialization in the region.

JEL Classification: R1, O1, O2

Постановка проблеми. Важливу роль у розвитку процесів соціалізації в регіоні, утвореному галузями інфраструктури та соціальної сфери, відіграють технології рівноправного співробітництва всіх учасників регіонального розвитку в розв'язанні соціально-побутових проблем населення. Виникає необхідність дослідження відносин регіону як адміністративно-територіальної одиниці і як об'єкта територіального управління, у рамках яких життєдіяльність населення зорганізується адміністративними органами та органами місцевого управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам соціалізації економічного розвитку регіону присвячено багато публікацій сучасних науковців. Серед зарубіжних учених слід відзначити А. Берлі (*A. Berli*), А. Маслоу (*A. Maslow*), А. Хансена (*A. Hensen*), В. Ойкена (*V. Ouken*), Г. Беккера (*G. Bekker*), К. Алдерфера (*K. Alfred*), М. Сальвадори (*M. Salvadori*), Т. Шульца (*T. Schulze*) та ін. Вагомий внесок у дослідження різних аспектів економічних перетворень під впливом соціалізації зробили вітчизняні вчені: Башнянин Г. І., Богиня Д. П., Вовканич С. Й., Григорян Г. М., Грищенко А. А., Гесць В. М. [9], Долишній М. І. [7; 8], Зайцев Ю. К., Заєць Т. А., Злупко С. М., Колот А. М., Куценко В. І. [10], Лібанова Е. М., Онікієнко В. В., Пірожков С. І., Садова У. Я., Семів Л. К. [11], Чумаченко М. Г.

Проте в останні роки в умовах розвитку соціальних процесів зростає роль регіоналізації, закономірним наслідком якої має стати економічне зміцнення регіонів на основі поглибленого дослідження закономірностей взаємовпливу економічних та соціальних факторів із метою оптимізації системи управління процесами соціалізації в регіоні.

Вищезазначене вимагає розробки теоретико-методологічних положень формування і використання регіональних ресурсів соціалізації економіки, методичних та практичних рекомендацій щодо діагностики соціальних процесів і розв'язання виявлених проблем шляхом гармонізації процесів соціалізації в регіоні.

Мета статті – проаналізувати сучасні проблеми, окреслити етапи діагностування процесів соціалізації в регіоні, визначити показники оцінки розвитку цих процесів.

Основні результати дослідження. Сьогодні існує помилкова думка відносно визначальної ролі ринкових процесів розв'язання соціально-економічних проблем регіонального розвитку. Через недостатню керованість і дослідженість процесів соціалізації виникає дисбаланс соціального та економічного розвитку регіонів. Тому ефективність регулювання розвитку процесів соціалізації в

регіоні неможлива без діагностики. Відмінна її риса – виявленню причинно-наслідкових зв'язків в об'єкті, визначення їх структури, цілеспрямованості.

Проведення діагностики рівня соціалізації регіонального управління ми пропонуємо проводити за певними етапами:

1. Аналітично-методичний етап, що складається з ідентифікації пріоритетної соціально орієнтованої цілі економічного розвитку регіону, її формулювання і декомпозиції із використанням як методу побудови дерева цілей, уточнення стратегії розвитку регіону, застосування інструментів стратегічного управління (SWOT-матриці та елементів аспект-аналізу).

2. Організаційно-методичний етап, який характеризується низкою змістовних стадій, серед яких: по-перше, формування масиву показників для моделювання збалансованої оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні. Можна запропонувати розрахунок локальних індексів за групами системи збалансованих показників та інтегральних індексів, що характеризують ступінь соціалізації; по-друге, розробка програми проведення соціологічного дослідження, що містить формулювання проблеми, визначення цілей і завдань, висунення гіпотез, визначення вибіркової сукупності, вибір методів дослідження; по-третьє, обробка результатів та відбір показників для їх включення в систему збалансованих показників оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні.

3. Розрахунково-аналітичний етап, що передбачає обчислення інтегральних і локальних параметрів системи збалансованих показників оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні, їх аналіз, побудову матриці оцінки рівня соціалізації економіки регіону в координатах «економічні орієнтири – соціальні орієнтири – екологічні орієнтири – орієнтири якості інституційного середовища регіонального управління» та визначення його позиції на координатній площині: економічна концентрація, соціальна концентрація, криза, сталий розвиток.

Для розробки технології оцінки сталого розвитку слід, перш за все, визначити показники та виділити найбільш значущі з них, що характеризують функціонування і стійкість розвитку регіону. Система показників, яка діагностує внутрішнє та зовнішнє середовище регіону, є одним із основних елементів механізму управління його стійким розвитком. Достовірно проведений аналіз дозволяє оцінити потенціал і реальний стан регіону, визначити ефективність управління ним для досягнення сталого розвитку [1].

При побудові такої системи показників необхідно брати до уваги, що вони мають: відповідати цілям соціалізації; охоплювати всі процеси регіонального розвитку; визначатися на перспективу; обчислюватися в абсолютних, відносних і питомих величинах; бути доступними для розрахунку та аналізу.

Очевидно, що мета сталого розвитку – досягнення очікуваного результату, який можна оцінити за допомогою таких параметрів, як рівень розвитку економічної, соціальної, екологічної та інституційної підсистем регіонального управління, а також ступінь збалансованості регіонального розвитку, що відображають різні аспекти життєдіяльності насе-

лення. Для оцінки соціалізації регіонального управління за кожним із названих параметрів пропонуються збалансовані показники, які разом складають систему (табл. 1).

Приведення показників до єдиного масштабу здійснюється шляхом стандартизації значень за методикою, наведеною на рис. Вона передбачає інтеграцію системи збалансованих показників для виявлення ступеня соціалізації регіонального управління.

Розглянемо більш детально систему збалансованих показників оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні, представлену в табл. 1.

I. Показники рівня фінансово-економічного розвитку регіону характеризують найбільш важливі результати і пропорції розвитку територіального утворення, його ресурсний потенціал, використання матеріальних доходів і благ регіонів.

II. Показники досягнення соціальних орієнтирів регіону. Для їх оцінки варто адаптувати світовий досвід, відповідно до якого стан соціального розвитку визначається за двома основними показниками:

1. Рівень людського потенціалу регіону.

2. Рівень розвитку регіонального благоустрою.

Зазвичай для порівняння досягнення соціальних орієнтирів обирається регіон із найкращим показником розвитку людського потенціалу.

III. Показники рівня сприятливої екологічної ситуації регіону. Л. М. Грановська запропонувала методику оцінки екологічної ситуації регіону, що базується на визначенні індексу природоємності виробничих технологій та індексу забруднення території регіонів унаслідок нерационального природокористування [2]. У рамках проблематики нашої

Таблиця 1

Система збалансованих показників оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні

Параметр	Показники
I. Рівень фінансово-економічного розвитку регіону	Економічна система: ВРП на душу населення (тис. грн.); обсяг промислової продукції на душу населення (тис. грн.); продукція сільського господарства на душу населення (тис. грн.); частка міського населення в загальній чисельності населення (%); інвестиції в основний капітал на душу населення (тис. грн.); іноземні інвестиції на душу населення (дол. США); обсяг експорту на душу населення (тис. грн.); роздрібний товарооборот на душу населення (тис. грн.); індекс споживчих цін (%); грудень/грудень відповідного року); грошові доходи на душу населення (тис. грн.); купівельна спроможність грошових доходів (%); рівень загального безробіття (%); рівень бідності (%) Фінансова та бюджетна системи: дефіцит бюджету, віднесений до ВРП (%); частка податкових надходжень у доходах бюджету (%); частка прибутку за основними видами господарської діяльності, віднесеної до ВРП (%); питома вага збиткових підприємств (%); частка простроченої кредиторської заборгованості, віднесеної до ВРП (%); кількість діючих кредитних організацій на 10 000 підприємств; частка кредитних вкладень, віднесена до ВРП (%); питома вага простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів (%); частка поточних і розрахункових рахунків підприємств, віднесена до ВРП (%); депозити населення, віднесені до ВРП (%); покупка валюти на душу населення (тис. грн.); продаж валюти на душу населення (тис. грн.)
II. Досягнення соціальних орієнтирів регіону	1. Рівень людського потенціалу регіону 2. Рівень розвитку регіонального благоустрою
III. Рівень сприятливої екологічної ситуації в регіоні	Рівень сприятливої екологічної ситуації регіону: $I_{еср} = 1 - I_{едр}$, де $I_{еср}$ – рівень сприятливої екологічної ситуації регіону; $I_{едр}$ – рівень екологічної депресивності регіону
IV. Якість інституційного середовища	Інтегральний показник оцінки якості інституційного середовища: $I_{якис} = \frac{I_{якис}^p}{I_{якис}^{ps}}$, де $I_{якис}^p$, $I_{якис}^{ps}$ – якість інституційного середовища регіону (за даними Всесвітнього економічного форуму) [7]
V. Рівень збалансованості регіонального розвитку, B_p	$B_p = \frac{\Delta I_{соц}}{\Delta I_{екон}}, \quad 1 \leq B_p \leq 1,$ де $\Delta I_{соц}$, $\Delta I_{екон}$ – приріст значення комплексного показника соціального та економічного напрямку розвитку Про досягнення балансу між економічною і соціальною компонентами розвитку свідчить значення $B_p = 1$

Джерело: Складено автором

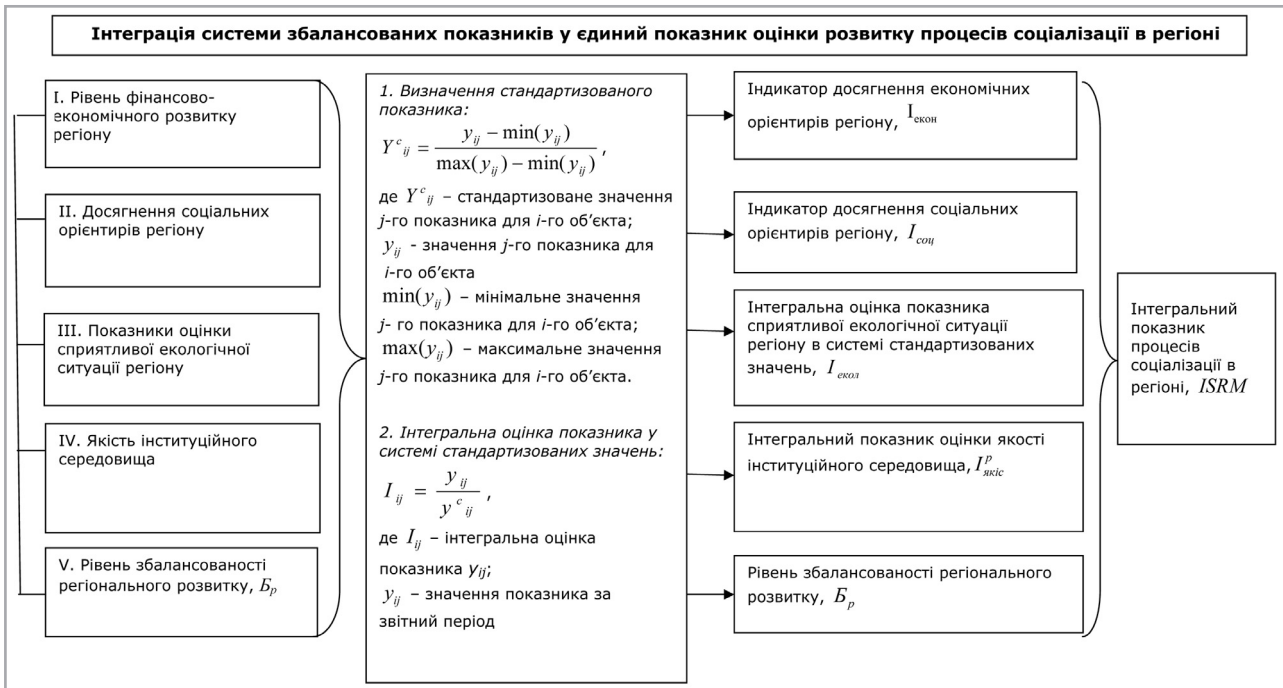

Рис. Інтеграція системи збалансованих показників у єдиний показник оцінки розвитку процесів соціалізації в регіоні
Джерело: Складено автором

статті оцінювати екологічну ситуацію необхідно в контексті процесів соціалізації.

Для обчислення рівня сприятливої екологічної ситуації пропонуємо запровадити зворотний показник:

$$I_{еср} = 1 - I_{едр}$$

де $I_{еср}$ – рівень сприятливої екологічної ситуації регіону; $I_{едр}$ – рівень екологічної депресивності регіону.

Екологічну ситуацію можна вважати сприятливою, якщо значення $I_{еср}$ менше 1, тобто за умови, коли рівень екологічної депресивності регіону наближений до 0.

IV. Показники якості інституційного середовища регіонального управління. Її доцільно оцінювати за методологією, що використовується Всесвітнім економічним форумом (*World Economic Forum*). Ця міжнародна організація щорічно розраховує індекс глобальної конкурентоспроможності країн світу. За цим індексом Україна у 2008 р. посідала 73-є місце серед 131 країни світу. Починаючи з 2008 року, до складових зазначеного індексу було додано показник «інституційне середовище». Він обчислюється за такими параметрами, як права власності, суспільна довіра до політиків, корпоративна етика, незалежність судової системи, марнотратство державних коштів тощо і демонструє якість інститутів [3]. За показником «інституційне середовище» Україна посідає 115-е місце серед 131 країни світу за 2007–2008 рр. із значенням показника у 3,1 пункта із 7 можливих (де 1 – найнижчий, 7 – найвищий рівень). Для порівняння: значення цього показника для США – 4,8 п., Угорщини – 4,2, Польщі – 3,6 п. [4].

Станом на 2009–2010 рр. Донецький регіон за показником «інституційне середовище» посідає 7-е місце серед регіонів країни із значенням показника у 3,6 пункта (де 1 – найнижчий, 7 – найвищий рівень) [5].

Ми пропонуємо користуватися інтегральним показником оцінки якості інституційного середовища (табл. 1).

V. Рівень збалансованості регіонального розвитку. Однією із вагомих умов ефективності соціалізації регіонального управління є збалансованість економічного та соціального розвитку регіону. Тому постає необхідність у розрахунку рівня збалансованості регіонального розвитку (B_p). Для цього пропонується скористатися формулою, наведеною в табл. 1.

Якщо результат обчислень за цією формулою перевищує 1, то в розвитку домінує соціальна компонента, і навпаки, у разі недосягнення рівня 1 перевага надається економічному напрямку розвитку. Про існування балансу між економічною та соціальною компонентами розвитку свідчить значення $B_p = 1$.

VI. Етап моделювання соціалізації регіонального управління. Під моделюванням розуміється заміщення реального об'єкта моделлю, що забезпечує вивчення деяких властивостей оригіналу і спрощення процесу дослідження об'єкта. Тому пропонується розраховувати інтегральний показник рівня соціалізації регіонального управління як добуток індексів зміни непрямих критеріїв комплексу економічних ($I_{екон}$), соціальних ($I_{соц}$) та екологічних ($I_{екол}$) показників і показника збалансованості регіонального розвитку:

$$ISRM = \sqrt[5]{I_{екон} * I_{соц} * I_{екол} * I_{якіс} * B_p}$$

де $ISRM$ – інтегральний показник рівня соціалізації регіонального управління; $I_{екон}$ – інтегральний показник досягнення економічних орієнтирів регіону; $I_{соц}$ – інтегральний показник досягнення соціальних орієнтирів регіону; $I_{екол}$ – рівень сприятливої екологічної ситуації регіону; $I_{якіс}$ – інтегральний показник якості інституційного середовища; B_p – рівень збалансованості регіонального розвитку.

VII. Етап діагностичного дослідження. Порівнюються фактичні й очікувані результати, отримані за допомогою різних моделей діагностики рівня соціалізації регіонального управління, які передбачають використання певних груп показників. Це дозволяє зробити висновок про стан об'єкта дослідження. Потім проводиться аналіз причин виникнення проблемних ситуацій для формулювання більш точного діагнозу (табл. 2).

VIII. Етап верифікації результатів діагностики. Визначаються достовірність і точність діагнозу. Їх недостатній рівень може бути спричинений недостовірністю вихідної інформації, неправильним вибором методів діагностики, низькою компетентністю виконавців, неадекватністю моделі реальному об'єкту дослідження, помилками в обчисленнях.

Таблиця 2

Діагностика ефективності регулювання процесів соціалізації в регіоні

Стан розвитку процесів соціалізації в регіоні	Соціальна підсистема	Економічна підсистема	Екологічна підсистема	Інституційне середовище регіонального управління
Криза	Неможливість задоволення первинних потреб населення регіону	Неефективне відтворення продуктивних сил регіону, фінансових та виробничих ресурсів	Порушення екологічних і природних систем у регіоні, що загрожує здоров'ю населення	Обмежені права власності, низька довіра до політиків, неефективність судової системи, марнотратство державних коштів
Нестійкий розвиток	Збереження високої частки населення, що знаходиться поза межею бідності	Ротаційність та ресурсозалежність економіки регіону	Обмеженість природо-користування	Низька довіра до політиків, неефективність судової системи, марнотратство державних коштів
Помірно стійкий розвиток	Здатність задовольняти соціальні потреби населення	Підвищення економічного розвитку завдяки залученню невідновних ресурсів	Враховання екологічних факторів у прийнятті управлінських рішень	Розвиток судової системи, пошук джерел ресурсного забезпечення регіонів
Стабільний розвиток	Регулювання рівня життя населення	Підвищення рівня економічних показників регіонального управління	Відтворення та збереження природо-ресурсного потенціалу	Формування корпоративної етики, поява довіри до політиків, використання наявних джерел ресурсного забезпечення регіонів, розвиток судової системи
Стійкий розвиток	Ефективний розвиток соціального потенціалу регіону Економічний потенціал розглядають як засіб, соціальний потенціал - як мету в умовах соціалізації регіонального управління	Підвищення рівня економічного потенціалу регіону	Відтворення та збереження природо-ресурсного потенціалу з урахуванням міжнародних стандартів	Підвищення якості судочинства відповідно до світових стандартів захисту прав людини, пошук нових та раціональне використання наявних джерел ресурсного забезпечення регіонів, розвиток корпоративної етики, підвищення суспільної довіри до політиків

Джерело: Складено автором

IX. Експертно-проектний етап проведення діагностики передбачає виявлення можливих напрямів розвитку соціалізації регіонального управління шляхом побудови ієрархії цілей та визначення стратегічних пріоритетів розвитку з урахуванням результатів діагностичного обстеження, а також впливу проблемних ситуацій на кінцевий результат.

Висновки. Таким чином, дослідження розвитку регіональних систем слід здійснювати шляхом діагностування процесів соціалізації, що дозволить обґрунтувати вектор трансформаційних змін, формалізувати можливі моделі розвитку регіональних систем, виявити фактори, які визначають спрямованість перетворень конкретних суспільних інститутів, а також спроектувати цілісну систему взаємодії соціальних, економічних, екологічних та інших пріоритетів регіонального розвитку.

Література

- Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 5–16.
- Грановська Л. М. Теоретичне обґрунтування інтегральної оцінки екологічної ситуації в регіональному контексті / Л. М. Грановська // Економічні науки: Серія «Регіональна економіка»: зб. наук. праць Луцького нац. техн. ун-та. – 2008. – Вип. 5(17), Ч. 1. – С. 266–278.
- The Ukraine Competitiveness Report 2008 (2009) [Electronic recourse]. – Accessed mode : http://www.feg.org.ua/docs/final_en.pdf
- The Global Competitiveness Report 2008–2009 [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://www.docstoc.com/docs/2016464/The-Global-competitiveness-report-2008-2009/>
- Foundation for Effective Governance & World Economic Forum (2010). The Ukraine Competitiveness Report 2010 [Electronic recourse]. – Accessed mode : http://www.feg.org.ua/docs/Competitiveness_report_2010_en.pdf
- World Economic Forum (2010). The Global Competitiveness Report 2009–2010 [Electronic recourse]. – Accessed mode : www.weforum.org
- Долишній М. І. Соціалізація економіки як передумова поліпшення демографічної ситуації в регіоні / М. І. Долишній, В. І. Куценко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Структурна трансформація територіальних суспільних систем. – 2005. – Вип. 5(55). – С. 12–24.
- Долишній М. І. Демографічні чинники в розбудові інформаційного суспільства / М. І. Долишній // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Структурна трансформація територіальних суспільних систем. – 2005. – Вип. 5(55). – С. 3–12.
- Геєць В. М. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / В. М. Геєць. – Харків : Форт, 2000. – 392 с.
- Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії та практики) / В. І. Куценко. – Ніжин : Аспект Поліграф, 2008 – 818 с.
- Семів Л. К. Регіональна політика: людський вимір / Л. К. Семів. – Львів : ІД НАН України, 2004. – 392 с.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2013

References

- Abalkin, L. I. (1994). Economic safety of Russia: threats and their repulsion. *Voprosy Ekonomiki (Issues of Economics)*, 12, 5–16 (in Russ.).
- Granovska, L. M. (2008). Theoretical grounding of ecological situation integral evaluation in the regional context. *Ekonomichni Nauky. Seriya «Regionalna Ekonomika» (Economic Sciences. Regional Economics Series)*, 5(17). Lutsk: Lutsk National Technical University (in Ukr.).
- Foundation for Effective Governance & World Economic Forum (2009). *The Ukraine Competitiveness Report 2008*. Retrieved from http://www.feg.org.ua/docs/final_en.pdf
- World Economic Forum (2009). *The Global Competitiveness Report 2008–2009*. Retrieved from <http://www.docstoc.com/docs/2016464/The-Global-competitiveness-report-2008-2009/>
- Foundation for Effective Governance & World Economic Forum (2010). *The Ukraine Competitiveness Report 2010*. Retrieved from http://www.feg.org.ua/docs/Competitiveness_report_2010_en.pdf
- World Economic Forum (2010). *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. Retrieved from <http://www.weforum.org>
- Dolyshniy, M. I., & Kutsenko, V. I. (2005). Socialization of economics as a precondition of demographic situation improvement in the region. *Sotsialno-Ekonomichni Doslidzhennia w Perekhidnyi Period. Strukturna Transformatsiia Terytorialnykh Suspiynykh System (Social-Economic Research in Transitional Period. Structural Transformation of Territorial Systems)*, 5(55), 12–24 (in Ukr.).
- Dolyshniy, M. I. (2005). Demographic factors in informational society development. *Sotsialno-Ekonomichni Doslidzhennia w Perekhidnyi Period. Strukturna Transformatsiia Terytorialnykh Suspiynykh System (Social-Economic Research in Transitional Period. Structural Transformation of Territorial Systems)*, 5(55), 3–12 (in Ukr.).
- Heiets, V. M. (2000). *Economics of Ukraine: results of changes and prospects of growth*. Kharkiv: Fort (in Ukr.).
- Kutsenko, V. I. (2008). *Social sphere: reality and outlines of future (theory and practice)*. Nizhyn: Aspect Polygraph (in Ukr.).
- Semiv, L. K. (2004). *Regional policy: human dimension*. Lviv: Institute of Regional Research NAS of Ukraine (in Ukr.).

Received 20.06.2013

Науковий журнал
«Економічний часопис-XXI»
читайте на веб-порталі
www.soskin.info/ea/